

QR-kod
maqolaning DOI
sahifasini
ochadi

Жадигерова Мырзагул Сарсенбаевна,
Бўриев Х.Ч. Қорақалпоғистон
Республикаси шароитида нок (Pyrus
communis L.) етиштиришнинг
аҳамияти ва истиқболлари //
«O'zbekiston olimi ayollarining
mamlakat taraqqiyotiga qo'shayotgan
hissasi» mavzusidagi xalqaro ilmiy-
amaliy konferensiya materiallari
(Nukus, 2026-yil 9–10-oktyabr). –
Nukus, 2026. – B. 676–679. – DOI:
[https://doi.org/10.66073/ReFocus-
Conf/0910130](https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910130)

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ШАРОИТИДА НОК (PYRUS COMMUNIS L.) ЕТИШТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

Жадигерова Мырзагул Сарсенбаевна

қ.х.ф.ф.д., (PhD), ассистент

Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти

Бўриев Х.Ч.

Илмий раҳбар

ТДАУ “Сабзавотчилик ва иссиҳона хўжалигини ташкил этиш”
кафедраси профессори, б.ф.д.

Аннотация: Мақолада Қорақалпоғистон Республикасининг мураккаб табиий-иқлим шароитида нок боғларини қандай қилиб тўғри ва иқтисодий жиҳатдан фойдали ташкил этиш ва нок ўсимлигининг ботаник-биологик хусусиятлари, хўжалик аҳамияти бўйича илмий-амалий маълумотлар ва тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар: нок, барг, уруғ, пишиш муддатлари, систематика, морфология, биология, ҳосил, ер, нав, намуна, кўчат, шакл бериш, кесиш, пайвандлаш, пайвандтаг, пайвандўст.

Аннотация: В статье представлены научно-практическая информация и рекомендации по правильной и с экономической стороны грушевых садов в сложных природно-климатических условиях Республики Каракалпакстан, а также ботанические и биологические характеристики грушевого растения.

Ключевые слова: груша, листья, семена, сроки созревания, систематика, морфология, биология, культура, земля, сорт, образец, саженец, формирование, обрезка, прививка, подвой, привой.

Abstract: This article presents scientific and practical information and recommendations for the proper and economic management of pear orchards in the challenging natural and climatic conditions of the Republic of Karakalpakstan, as well as the botanical and biological characteristics of the pear plant.

Keywords: pear, leaves, seeds, ripening time, taxonomy, morphology, biology, culture, soil, variety, specimen, seedling, formation, pruning, grafting, rootstock, scion.

Кириш. Қорақалпоғистон Республикасида сўнгги йилларда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш орасида аҳолини сифатли, таннархи юқори бўлмаган сабзавот маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондириш кучсиз шўрланган ва шўрланган майдонлар етиштириш учун мос, юқори ҳосилли, экспортбоп, ички ва ташқи бозорда талаб юқори бўлган қишлоқ хўжалиги экинлари, айниқса сабзавот турларини экиш, ер-сув ресурсларидан янада оқилона фойдаланиш борасида кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилиб, муайян натижаларга эришилган. Лекин Қорақалпоғистон Республикаси шароитида оқбош карам нав намуналарини етиштириш бўйича тадқиқотлар етарли эмас. Ўзбекистон Республикасининг 2022-2026 йилларга

«O'zbekiston olimi ayollarining
mamlakat taraqqiyotiga
qo'shayotgan hissasi»

XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA
NUKUS, 9–10-OKTYABR 2026

мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясининг 30-мақсадида “...экспортбоп маҳсулотлар етиштириш ҳамда мева-сабзавотчиликни ривожлантириш” устувор вазифалардан бири сифатида алоҳида белгилаб қўйилган [1].

Шу боис, нок (*Pyrus communis* L.) мевали дарахтлар орасида юқори озиқавий қиймати, ширин таъми, хушбўйлиги, қайта ишлашга яроқлилиги ва бозорбоплиги билан ажралиб туради. У янги ҳолда истеъмол қилинади, шунингдек шарбат, мураббо, қуритилган маҳсулот, компот ва функционал озиқ-овқат маҳсулотлари тайёрлашда муҳим хомашё ҳисобланади. Нок меваси таркибида қандлар, органик кислоталар, пектин моддалари, минерал элементлар ва биологик фаол бирикмалар мавжуд бўлиб, аҳоли озиқланишида алоҳида ўрин тутади.

Ўзбекистонда боғдорчилик соҳаси кейинги йилларда интенсив боғлар, томчилатиб суғориш, юқори сифатли кўчатчилик, экспортбоп маҳсулот етиштириш ва қайта ишлаш тизимларини ривожлантириш йўналишида такомиллашмоқда. 2024 йилда республика бўйича 249,1 минг гектар мевали боғлар хатловдан ўтказилган, 44,4 минг гектар боғ майдонларида томчилатиб суғориш тизими жорий қилингани қайд этилган. Бу маълумотлар мевачиликда сув тежовчи технологиялар ва интенсив агротехникага ўтиш жараёни кучайиб бораётганини кўрсатади.

Материаллар ва услублар. Тадқиқотлар Академик М. Мирзаев номидаги Боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий-тадқиқот институтининг Қорақалпоқ илмий тажриба станциясида ўтказилади.

Тадқиқотларнинг мақсади Қорақалпоғистон тупроқ-иқлим шароитида турли пайвандтаг ва нав-пайвандтаг комбинацияларида етиштирилган нок (*Pyrus communis* L.) кўчатларининг агробиологик хусусиятларини комплекс ўрганиш ҳамда ҳудуд учун биологик мос, юқори яшовчанлик ва барқарор ривожланишни таъминлайдиган оптимал комбинацияларни аниқлашдан иборат.

Навларнинг агробиологик баҳоси Х.Ч.Буриев ва бошқаларнинг «Мевали ва резавор мевали ўсимликлар билан тажрибалар ўтказишда ҳисоблар ва фенологик кузатувлар методикаси» (2014), В.Ф.Моисейченконинг «Методика учетов и наблюдений в опытах с плодовыми и ягодными культурами» (1967) номли услубий адабиётларда келтирилган тавсияларга мувофиқ ҳолда, А.Ф.Вадюнина, З.А.Корчагинанинг «Методы исследования физических свойств почв и грунтов» (1973), Л.Н.Александрова ва О.А.Найденованинг «Лабораторно-практические занятия по почвоведению» (1967), Г.Н.Зайсевнинг «Математическая статистика в экспериментальной ботанике» (1984), барг сатҳини И.Г.Фулга (1996), мева ҳосили дала бўлмаларида вазнли усулда аниқланган, транспирация интенсивлиги Л.А.Иванов услубида, биокимёвий таҳлилларда қуруқ модда рефрактометрда; умумий қанд миқдори Бертран усулида; кислоталик (титрлаш) даражаси А.И.Ермаков (1979) методологиясига мувофиқ амалга оширилди [2, 3, 4].

Натижалар ва муҳокама. Тадқиқот давомида қуйидаги пайвандтаглар ишлатилади: Беҳи S1; BA-29; PG 2; PG 12, шунингдек, турли пишиш гуруҳига мансуб нок навлари – Сари гўзал, Стар Крымсон, Рано ва Юбилейная ишлатилади.

Кўчатларни экиш схемаси 90x15 см, озикланиш майдони 0,135 м². Тажрибалар тўрт қайтариқда, ҳар бир қайтариқда 10 дондан экилган бўлиб (1,35 м²), умумий қайтариқлар майдони 5,4 м² га тенг. Таҳлиллар олти та ўсимликда олиб борилади. Тадқиқотда қуйидаги кўрсаткичлар аниқланади: ўсимлик баландлиги, бўғим оралиқлари узунлиги, ён шохлар сони, умумий ўсиш, ўсиш диаметри (кўчатзорнинг 1-даласида), гуллаган кўчатлар фоизи (кўчатзорнинг 3-даласида).

1-расм. Қорақалпоғистон Республикасида нок етиштиришнинг табиий-иқлим, тупроқ-мелиоратив ва сув таъминоти шароитларини агроэкологик баҳолаш схемаси

Хулоса. Шундай қилиб, нок боғларини барпо этишда кўчат сифати ва экиш схемаси бир-биридан ажралмас масалалар ҳисобланади. Сифатли кўчатсиз тўғри схема ҳам самара бермайди, нотўғри схема эса энг яхши кўчатнинг ҳам генетик имкониятини тўлиқ намоён қилишга тўсқинлик қилади. Қорақалпоғистон Республикаси шароитида нок боғи барпо этишда сертификатланган, соғлом, пайвандтаги аниқ, илдиз тизими яхши ривожланган кўчатлардан фойдаланиш, экиш схемасини тупроқ-сув шароитига мослаштириш, томчилатиб суғориш ва ихота дарахтзорларини олдиндан режалаштириш асосий талаблардан ҳисобланади.

Умуман олганда, Қорақалпоғистонда нок боғларини муваффақиятли ташкил этиш учун кўчат сифати, нав-пайвандтаг комбинацияси, экиш схемаси, суғориш тизими, тупроқ шўрланиши ва шамолдан ҳимоя тадбирлари ягона технологик тизим сифатида қаралиши лозим. Фақат ана шундай комплекс ёндашув ёш кўчатларнинг яхши тутиши, дарахтларнинг

бир текис ривожланиши, эрта ва барқарор ҳосилга кириши ҳамда нок боғларининг иқтисодий самарадорлигини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони
2. Буриев Х.Ч., Енилеев Н.Ш. ва бошқалар. Мевали ва резавор мевали ўсимликлар билан тажрибалар ўтказишда ҳисоблар ва фенологик кузатувлар методикаси. – Т., 2014. – 64 б.
3. Государственный реестр сельскохозяйственных культур, рекомендованных для посева на территории Республики Узбекистан. –Ташкент, 2025. – 102 с. 4. Намозов И.Ч. Нок етиштириш. Тошкент. – 76 с. – ISBN 978-9943-7170-6-0